

ПОЗИТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ, ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ЗА НОТАРІАЛЬНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Анна Геннадіївна СЕРВЕТНИК,

*доктор філософії, докторантка
Харківського національного
університету внутрішніх справ
<https://orcid.org/0009-0003-7012-0665>*

У системі забезпечення належного здійснення нотаріальної діяльності внутрішній контроль відіграє ключову превентивну роль. Особливе місце в його структурі посідає позитивна відповідальність нотаріуса, яка проявляється у свідомому, добросовісному та професійно виваженому виконанні обов'язків. З'ясування змісту та значення позитивної відповідальності як елементу внутрішнього контролю є необхідним для формування цілісного уявлення про механізми забезпечення законності й професійних стандартів у сфері нотаріату.

На погляд М.В. Джуги внутрішній контроль за нотаріальною діяльністю проводить сам нотаріус (особа, яка уповноважена на вчинення нотаріальної дії). Його можна назвати самоконтролем [1, с. 72]. Іншими словами, внутрішній контроль є елементом позитивної відповідальності нотаріуса за свою діяльність. Г.Д. Свешніков зазначає, що позитивна юридична відповідальність характеризується насамперед як правові відносини, яким притаманні певні ознаки, такі як: наявність двох суб'єктів (держави і особи, на яку покладений обов'язок), наявність знань, правосвідомості, на основі яких виникає розуміння свого обов'язку. Позитивна юридична відповідальність людини є правовідносинами, в яких добровільно і свідомо реалізуються суб'єктивні права і обов'язки людини та які об'єктивуються у правомірній поведінці [2, с. 50]. Подібних поглядів дотримуються й інші дослідники, зокрема М.М. Терещук під позитивною юридичною відповідальністю розуміє певні вимоги до поведінки суб'єктів, що полягають у виконанні та дотриманні норм права, порушення яких передбачає настання відповідальності негативного характеру. На відміну від негативної, реалізація позитивної юридичної відповідальності спрямована на правомірну поведінку особи, формування якої є ціллю негативної юридичної відповідальності [3, с. 270]. Отже, позитивна відповідальність проявляється у свідомому неухильному виконанні особою властивих їй загальному та спеціальному правовому статусу прав та обов'язків, що робить неможливим застосування до неї заходів негативної (ретроспективної) відповідальності. Позитивна відповідальність нотаріуса проявляється насамперед у неухильному дотриманні ним покладених на нього особливим правовим статусом обов'язків, серед яких закон визначає такі: сприяти фізичним та юридичним особам у

здійсненні їх прав та захисті законних інтересів, роз'яснювати права і обов'язки, попереджати про наслідки вчинюваних нотаріальних дій для того, щоб юридична необізнаність не могла бути використана їм на шкоду; зберігати в таємниці відомості, одержані ним у зв'язку з вчиненням нотаріальних дій; відмовити у вчиненні нотаріальної дії в разі її невідповідності законодавству України або міжнародним договорам; вести нотаріальне діловодство та архів нотаріуса відповідно до встановлених правил; дбайливо ставитися до документів нотаріального діловодства та архіву нотаріуса, не допускати їх пошкодження чи знищення; надавати документи, інформацію і пояснення на вимогу Міністерства юстиції України, його територіальних органів при здійсненні ними повноважень щодо контролю за організацією діяльності та виконанням нотаріусами правил нотаріального діловодства; постійно підвищувати свій професійний рівень та ін. [4].

О.Р. Дашковська, В.О. Яворський та К.Д. Безсонова акцентують увагу на тому, що позитивна юридична відповідальність спрямована на зменшення проявів неправомірної поведінки шляхом стимулювання суб'єктів правовідносин щодо здійснення суспільно корисної поведінки за допомогою різних заохочень та характеризується наступними ознаками: 1) пов'язана з наданням особі додаткових прав, різних соціальних благ; 2) настає за здійснення певної бажаної поведінки; 3) встановлюється у заохочувальних правових нормах, виступає формою їх реалізації; 4) є засобом стимулювання суб'єктів до здійснення правомірних діянь; 5) реалізується добровільно [5, с. 24-25]. Зазначені автори акцентують увагу на тому, що позитивна відповідальність тісно пов'язана із методом стимулювання, як засобом впливу правових норм на поведінку учасників правовідносин. В контексті внутрішнього контролю, який здійснює нотаріус, стимулювання його позитивної поведінки відбувається через усвідомлення її наслідками відсутності зауважень при планових зовнішніх контрольних діях, усунення підстав для проведення позапланових перевірок. Отже, самоконтроль (внутрішній контроль) нотаріуса як прояв його позитивної відповідальності характеризується неухильним дотриманням чинного законодавства, у тому числі порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства.

Таким чином, позитивна відповідальність у системі внутрішнього контролю за нотаріальною діяльністю полягає в усвідомленому, добровільному й добросовісному виконанні нотаріусом своїх професійних обов'язків ще до виникнення будь-яких порушень або зовнішнього втручання. Вона проявляється у внутрішній самодисципліні нотаріуса, дотриманні законодавства, професійних стандартів і норм етики, орієнтації на якість нотаріальних дій та захист прав і законних інтересів осіб, які звертаються за нотаріальними послугами. Як елемент внутрішнього контролю позитивна відповідальність має превентивний характер, оскільки спрямована на недопущення порушень, зменшення ризиків професійних помилок і формування довіри до нотаріальної

діяльності, доповнюючи дисциплінарну та інші форми зовнішнього контролю.

Список використаних джерел:

1. Джуга М.В. Адміністративний контроль за законністю нотаріальної діяльності. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. Вип. 84: Ч. 3. 2024. С. 71-76
2. Свешніков Г. Д. Позитивна юридична відповідальність: поняття та сутність. Актуальні проблеми сучасної науки і правоохоронної діяльності. Харків. 2018. С. 49-50
3. Терещук М.М. Позитивна юридична відповідальність в публічному праві: теоретичний аналіз. Молодий вчений. № 7 (34). 2016. С. 268-271
4. Про нотаріат. Закон України від 2 вересня 1993 року № 3425-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>
5. Дашковська О.Р., Яворський В.О., Безсонова К.Д. Позитивна юридична відповідальність: загально-теоретична характеристика. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО. Вип. 64. 2021. С. 21-25